

Edgar Leopas, Läänemaa ühisgümnaasium ja perioodilise ajakirjanduse sünni Läänemaal

Katsetusi Läänemaal ajalehti välja anda tehti juba tsaariajal, ent nende ilmumine jäi lühiajaliseks ja kaootiliseks. Järjepideva perioodilise ajakirjanduse alguseks peetakse 1927. aasta detsembrist, sest siis hakkas ilmuma ajaleht „Läänemaa“. Väljaande eluiga jäi lühikeseks – oma tegevuse lõpetas see 1930. aastal. Samas 1928. aastal loodud konkurent „Lääne Elu“ püsis elujõulisena kuni 1940. aasta okupatsioonini. Kohalikest lehtedest on seni teenimatult jäänud varju „Lääne Maleva Teataja“ (1928-1940), üleüldse esimene malevkonna ajaleht Eestis. Kõigi kolme väljaandega oli seotud Edgar Leopas.

Edgar Leopas sündis 1888. aastal Peterburis. Tema isa Karl Leopas oli tuntud kirjastaja ja rahvusliku liikumise suurkuju, Jaani kiriku nõukogu esimees. Noormees õppis Peterburi ülikoolis ajalugu ja osales isa kirjastusäris. Tagasi Eestisse tuli ta salaja vabadussõja ajal läbi rindejoone, aidates toimetada kodumaale enamlaste sooviavaldust rahuläbirääkimiste alustamiseks. Sellest episoodist on kirjutanud põhjalikumalt tollane välisminister Jaan Poska oma päevaraamatus. Edgar Leopas oli paar aastat Tallinna reaalkoolis ja seejärel Väike-Maarja ühisreaalgümnaasiumis ajalooõpetaja. Läänemaa ühisgümnaasiumis töötas ta kuus aastat, 1924–1930, õpetades filosoofiat, ajalugu, kodanikuõpetust, kasvatusteadust, loodusteadust, füüsikat, saksa keelt ja majandust. Peale ainetundide juhatas ta ka kooli näiteringi ning oli ise väga aktiivne harrastusnäitleja, osaledes vähemalt 60 lavastuses. Lisaks oli Leopas innukas ja kohusetruu kaitseliitlane. Leopas oli esimesi, kes ühines 1924. aasta detsembris loodud I Haapsalu malevkonnaga. Samuti osales ta aktiivselt kaitseliidu tegevuse propageerimises, oli hinnatud kõnemees ja sõjaajaloo lektor. 1926. aasta kevadest kuni 1939. aasta lõpuni oli Leopas Läänemaa maleva pealiku abi.

Kaitse Kodu! 1932 nr 10. Haapsalu vestes ja sarziz. Maleva pealiku abi Leopas, mees – näitleja elus ja laval. Diplomeeritud teadmistega härra kavalerina. Eriala vabadussõja tundmine. Armastab mõningaid lõbusid, kuid seejuures ei unusta ka kunagi oma piipu, otsib teda alati, kuid ei leia kunagi, sest see on tal hambus.

Pealik Leopas.

Läänemaa ühisgümnaasiumis kehtisid õpilastele mõningad piirangud, näiteks oli keelatud lugeda vahetunnis poliitilisi ajalehti. Sisuliselt tähendas see üleüldist keeldu, sest peaaegu kõik üleriigilised lehed olid tugeva poliitilise suunitlusega. Koolis kardeti võimalike ideoloogiliste erimeelsuste tõttu aset leidvaid konflikte. Samas mõisteti, et ajalehtede kaudu tulev info võiks olla kasuks ka õpilaste silmaringi arendamisele. Paraku kajastas Eesti meedia Läänemaal toimuvat üsna juhuslikult, ka gümnaasiumiga seotud uudised sattus ajakirjandusse üliharva.

Probleem jõudis arutusele kooli vilistlaskogus. Läänemaa ühisgümnaasiumi vilistlaskogu, mille põhikiri registreeriti 14. jaanuaril 1927, oli rajatud koolijuhhi Anton Üksti ettepanekul. Vilistlastepoolseks eestvedajaks oli ajalootudeng Leo Randre (snd Freiberg). Vilistlaskogu eesmärgiks oli aidata kaasa kooli edenemisele ja tema lõpetajate arendamisele ning koondada Läänemaa haritlaskonda ühiseks tegevuseks. Gümnaasium pidanuks olema maakonna kultuurielu tõrvik ja suunanäitaja. Eraldi loodi toimkonnad muusikaelu, muinsus- ja loodushariduse edendamiseks. Vilistlaskogu ettepanekul rajati 1927. aasta suvel kohaliku maakondliku ajalehe väljaandmise toimkond.

„Läänemaa“ esimene number ilmus juba 14. detsembril. Väljaande esimene vastutav toimetaja oli LÜGi vilistlane ja hilisem vilistlaskogu esimees Evald Soosaar. Lehe väljaandjaks sai ühisgümnaasiumi õpetaja Edgar Leopas. Tollal oli just väljaandja see, kes kujundas lehe nägu. Ajalehe kaastöölise hulgas oli nii ühisgümnaasiumi vilistlasi kui ka õpetajaid. Neljaleheküljelist ajalehte trükiti kohaliku ärimehe ja aktiivse lapsevanema Mart Tamverki trükikojas. Lugejateni jõudis väljaanne kord nädalas. Ilmumispäev oli ebapüsiv: avanumber sattus kolmapäevale, järgmine number teisipäevale ja seejärel hakkas „Läänemaa“ ilmuma kas neljapäeval või laupäeval.

Ajalehe avanumbri juhtkirja autoriks oli Edgar Leopas. Selle kirjutise näol oli tegemist visioonirikka ja eetilisi väärtusi rõhutava sihiseadega. Lehe loomise peamise argumendina toodi välja vajadust kajastada objektiivselt kohalikke sündmusi kõikjal maakonnas. Negatiivse näitena suurlehtede ignorantsusest esitati Läänemaa ühisgümnaasiumi hoone valmimise ja pühitsemise piinlikult tagasihoidlikku kajastamist. E. Leopas lubas, et ajaleht saab olema vaba parteipoliitilistest kõrvalmõjudest ja kisklemisest.

Hariduselust oligi esimeses numbris rohkelt juttu, seda nii põhjaliku ülevaatenäol Läänemaa ühisgümnaasiumi kujunemisest ja koolimaja õnnistamisest kui ka hariduselust maakonnas laiemalt. Järgmisesse, 20. detsembri ajalehte on jõudnud kirjeldus kooli 9. aastapäeva tähistamisest eelmisel päeval. Milline operatiivsus! Ka järgnevalt kajastatakse hariduselu üsna

sageli. Teiseks sagedasemaks teemaks on kaitseliidu teated. Nende valdkondade puhul võib selgelt näha väljaandja eelistusi. Samas olid ajalehe kaudu kohaliku poliitika suunamisest huvitatud siinsed ühiskonnategelased ja ärimehed. See mõjutas ka ajakirjanike tööd. Järkjärgult kaotas Tamverkide poolt soositud Edgar Leopas sisulise kontrolli ajalehe toimetuse üle.

1928. aasta veebruaris viidi toimetaja E. Soosaare algatusel ajalehe trükkimine üle tööerakondlaste Vaba Maa trükikotta Tallinnas, ajendiks elektrikatkestuse tõttu tekkinud viivitus ajalehe trükkimisel. Edgar Leopas jätkas väljaandjana märtsi lõpuni, seejärel lahkus ametist segastel asjaoludel. 5. aprilli „Läänemaas“ väideti, et Leopas olevat teinud katse ajalehe ilmumise lõpetamiseks, ilma et oleks sellest teatanud „teistele lehe juures tegutsetavatele isikutele“. Uueks väljaandjaks sai linnavolikogu esimees, tööerakondlane Adolf Korris. Toimunud pöörde tulemusel muutus algselt apoliitlistel eesmärkidel loodud ajaleht selgelt poliitiliselt kallutatud väljaandeks.

Maakonna lugejaile sündis aga sellest paradoksaalsel moel kasu. Nimelt loodi vastukaaluks „Läänemaale“ juba samal kuul uus ajaleht – „Lääne Elu“. Avanumbris, 26. aprillil, kiideti Leopast, et see „astus sellest suppist välja“. Uue ajalehe väljaandjaks sai Paul Tamverk ja seda rahvaerakondlastesõbralikku ajalehte trükiti loomulikult Tamverkide trükikojas. Järgnesid tulised sulesõjad „Läänemaa“ ja „Lääne Elu“ vahel. Oli, mida lugeda. Läänemaa Ühisgümnaasiumi 1928. aasta juubelikogumik sõnastas hinnangu mõlemale lehele järgmisel kujul: „Kuigi mainitud ajalehes sisuliselt tekib hiljem eriilme ja koosseisu muudatusi, ilmub varstigi Läänemaal teine ajaleht, mis eeldab kõigiti püsiva maakonna ajakirjanduse eluvõimsust“. Ilmselt oli selle hinnangu autoriks vilistlane Artur Grönberg, hilisem „Lääne Elu“ tegevtoimetaja 1934–1936. 1929. aasta oktoobris sai Edgar Leopas „Lääne Elu“ vastutavaks toimetajaks. 1930. aasta kohalike valimiste eel toetas Leopase toimetatud ajaleht jõuliselt Haapsalu rahvaerakondlasi. Järgnevat Hans Alveri valimisvõitu võib seega ka „Lääne Elu“ teeneks lugeda. Kunagised lubadused hoiduda parteipoliitikast olid Leopasel ununenud. 1930. aastal taandus Leopas ajakirjanikuametist, põhjendades seda ajapuudusega. Samal aastal loobus Leopas ka õpetaja ametist LÜGis.

1928. aasta kevadel, pärast lahkumist „Läänemaast“ ja enne ajakirjanikukarjääri jätkumist „Lääne Elus“, tegi Edgar Leopas ettepaneku hakata välja andma kaitseliidu maleva häälkandjat. Selle üheks põhjuseks oli tööerakondliku „Läänemaa“ tõrksus kaitseliidu tegevuse kajastamisel. Tänu kaitseliidu toetusele mõte realiseerus ja „Lääne Maleva Teataja“ hakkaski 15. augustil 1928 ilmuma. Sellest võis lugeja saada ülevaate pea kõigist kaitseliidu kohalikest sündmustest ja kaitseliitlaste saavutustest. Algselt oli ajalehes vaid 4–6 lehekülge,

1940. aastaks kasvas „Lääne Maleva Teataja“ 16–18-leheküljeliseks. Leopas oli selle toimetaja kuni 1940. aasta jaanuarini, olles seega üks pikaajalisemaid ajalehetoimetajaid maakonnas. Läänemaa eeskujul alustasid hiljem teiste maakondade malevad ajalehtede väljaandmist. Oma tegevuse eest pälvis Edgar Leopas Kotkaristi IV klassi teenetemärgi.

Kalle Lõuna, ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja